

Oljeunge

Norsk Oljemuseum
ÅRBOK 2016

Oljeunge

AV ASLAK SIRA MYHRE

Der jeg vokste opp, sjekka vi oljeprisene og dollarkursen i avisa hver dag. Ikke fordi vi drømte om å bli børsmejlere og millionærer, men for å forsikre oss om at framtida var trygg. Høy oljepris og høy dollarkurs betydde videre utbygging av oljeindustrien i Nordsjøen. Nye plattformer ville bli slept ut i havet og satt på nye felt. Når plattformene skulle bygges, var sjansen stor for at min far og to tusen andre fedre på Rosenberg Verft i Stavanger hadde arbeid de neste to–tre årene. Slik hadde vi det alle sammen, om far ikke jobba i olja sjøl, så visste vi at han og alle andre som jobba, kanskje utenom de som var lærere og denslags, var avhengige av oljeindustrien. Vi levde i en symbiose med norsk økonomi som jeg seinere har oppdaga er fremmed for mine venner i hovedstaden. For oss var ikke dette noe vi stilte spørsmål ved. Olja var like mye en del av hverdagen som Liverpools resultater i engelsk førstedivisjon eller pizza på lørdagskvelden.

Som åtteåring var jeg sammen med far, mor og søster mi på fest for å feire at Statfjord B var ferdig, den første store oljeplattformen som blei bygd helt og fullt i Stavanger. Den var den største som noensinne var blitt lagd, og den skulle snart opereres av det norske statsoljeselskapet Statoil aleine. Jeg var stolt av faren min fordi han hadde vært med på å bygge dette underet. Han viste meg de trange sjaktene der han hadde ligget med brenneapparatet sitt og varma opp sveisen som bandt platene sammen. Han fortalte meg hvorfor brenningen var nødvendig for å herde sveisen, for å sikre at den blei sterk nok til å tåle bølgene, vinden og stormene i Nordsjøen. Der skulle dekket stå på de lange betongbeina som Norwegian Contractors støyppte ei halv mil unna. Vi var ikke aleine på dekk denne kalde marsdagen. Rosenberg Verft hadde invitert byen til fest. Det var før overskuddet fra olja hadde gjort Stavanger til en «kulturby», før store oljeselskap begynte å finansiere alt

Et imponerende skue når plattformdekket til Statfjord B bygges på Rosenberg. Foto: Ukjent/NOM

«På nipshyllene i de stavangerske hjem sto det olje fra Nordsjøen.
Små, forseгла glassflasker merka med navnet på oljeselskapet
og feltet olja kom fra.»

fra symfoniorkester til gladmatfestivaler og volleyball. Da Oljebyen skulle feire i 1981, var det olja i seg sjøl, og ikke pengene, som var festen. Folk gikk i kø rundt på dekket, og noen dager seinere sto Stavanger-folket vagla opp på berget og vinka til plattformen som blei slept ut fjorden, en skikk som fortsatte gjennom mesteparten av åttitallet.

Minst en gang i året så vi dokumentarfilmer om olja på skolen. De handla om hvordan man ved hjelp av menneskelig slit og ny teknologi fikk pressa den opp fra bunnen av Nordsjøen. I O-fag lærte vi om hvordan restene av de store skogene og dinosaurene som en gang fantes på nettopp denne bunnen, blei omdanna til vår rikdom og hvor dyrebar prosessen var. Vi tegna plattformer i formingen og sang Tre Busserulls «Fjorten dar på plattform» i friminuttet.

På nipshyllene i de stavangerske hjem sto det olje fra Nordsjøen. Små, forseгла glassflasker merka med navnet på oljeselskapet og feltet olja kom fra. Når de sto ved siden av hverandre, kunne vi se fargen variere fra helsvart på Ekofisk og Gullfaks, til mer grønnlig og blålig på Statfjord-feltene. Ekofisk-flaska var den første og mest eksklusive, mens Troll, Sleipner og de

andre nittitallsfeltene kom så seint at olja hadde mista nyhetens interesse. Nå blei ikke lenger flaskene stilt ut som pynt, de blei gitt til ungene i stedet.

Vi samla på alt som hadde med olja å gjøre, foruten oljeffaskene var det klistremerker med firmalogo på, modeller av båter og plattformer og nordsjøjakker i barnestørrelser som vi brukte om vinteren. De blåsvarte jakkene med oransje fôr var tro kopier av de oljearbeiderne brukte. Det aller gjeveste var å ha borekroner i hagen. Disse kronene sto opprinnelig ytterst på boret som trengte seg gjennom jordskorpa ned til lagrene med tjuktflytende rikdom, de blei fort slitt, og når de blei bytta ut, hendte det at en plattformsjef eller ingeniør fikk overta dem. Da blei de tidligere redskapene lakkert med gullmaling og satt opp ned på hver sin side av garasjeinnkjørselen.

Borekronene kunne veie flere hundre kilo, de var rørformede og fallosaktige, med tre store hjul som møttes i et gap øverst. De takkete hjulene var lagd av det hardeste stålet som fantes, og hadde blitt drevet rundt i så høy fart at de kunne bore seg gjennom havbunnen, enten det var sand, leire eller stein som lå over oljereservoarene. På

slutten av sytti- og begynnelsen av åttitallet var borekroner i hagen kanskje det fremste symbolet på rikdom i Stavanger.

Vi beundra denne rikdommen. Bak borekronene lå eventyr og hardt arbeid. Den eneste parallellen jeg veit om, finner man litt lenger sør, på jordene til de nær beslekta jærbøndene, som i samme periode gjerne kunne spraylakkere sine gamle kvernelandsploger og sette dem ut langs europaveien.

Gjennom hele oppveksten kan jeg ikke huske at jeg noen gang tenkte på den flytende, svarte nordsjøolja som noe annet enn en velsignelse. Vissheten om at «olja» var vår trygghet og framtid, var total. Så skjedde det noe.

Jeg veit ikke om det var da jeg tok av meg nordsjøjakka for godt en gang i åttende klasse og erstatta den med palestinasjerf og svart farfarsfrakk, eller om det hadde noe med at Frederic Hauge lenka seg fast til utskipningsanlegget på Titania-fabrikken i Jøssingfjorden å gjøre. Men på et eller annet tidspunkt må i alle fall olja ha blitt skept. På videregående skole var læreverkets oljeeufori blitt erstatta med kritisk søkelys på ozonlag

og drivhuseffekt, og Erik Solheim hadde løfta sosialistene i SV til nye høyder gjennom høylytt miljøretorikk. Olja som vi hadde beundra så høyt, var blitt en byrde. Vissheten om at væska vi tok opp fra Nordsjøens bunn blei til bilkjøring og CO₂-utslipp, var et gnagsår i den politiske offentligheten, og jeg blei oljemotstander. Femten år etter at jeg sykla til oljemessa i Siddishallen i Stavanger for å samle klistremerker med oljeselskapslogoer på, satt jeg i partilederdebat på Natur og Ungdoms telteir på Kollsnes i havgapet utafor Bergen. Året var 1997, elleve hundre aksjonister og tilskuere var samla i en massiv markering mot bygging av gasskraftverk. Arbeiderpartiet som styrte landet, Statoil som styrte olja og de norske industrimiljøene i leverandørindustrien ville sette i gang en ny fase i den norske oljeepoken. Gassen som etter hvert hadde begynt å dominere i de nye feltene som blei åpna, skulle føres i land i Norge og omdannes til energi. Jeg var nettopp blitt valgt til partileder i et av Norges minste politiske partier, Rød Valgallianse, og deltok for første gang i en paneldebatt med ministre og partiledere fra de andre partiene. Her var landets daværende olje- og energiminister, Rannveig Frøyland, varm tilhenger av gasskraft, i kamp mot skeptikere og motstandere fra sentrum og ut til SV.

«Femten år etter at jeg sykla til oljemessa i Siddishallen i Stavanger for å samle klistremerker med oljeselskapslogoer på, satt jeg i partilederdebat på Natur og Ungdoms telteir på Kollsnes»

Jeg var mot utbygginga. Forbrenning av gass og olje medførte så store utslipp av klimagasser til atmosfæren at jeg var villig til å lenke meg fast til anleggsmaskinene for å stoppe disse planene. I motsetning til de andre i panelet hadde jeg bodd i telt i Fellesaksjonens leir i flere dager allerede, jeg var aktivt medlem av Natur og Ungdom, og hadde vært med på å male flere av bannerne som sto foran scenen.

Kanskje var det dette, eller kanskje var det et lite, radikalt partis behov for å skille seg fra de andre. I alle fall var det ikke nok for meg å være mot gasskraft. Det holdt ikke å le sammen med de elleve hundre andre da Fremskrittspartiets Carl I. Hagen hevdet at FNs klimapanel drev med skremselspropaganda. Jeg måtte trø til litt ekstra, jeg reiste meg og toppa alt de andre hadde sagt. Jeg var ikke bare mot gasskraft og mot oljeboring i nord, jeg var mot olje. «Tett igjen borehullene med sement,» ropte jeg ut over de forblåste øyene i Øygarden, aksjonistene klappa og jubla. «Oljemarerittet må ta slutt,» ropte jeg.

Veien fra dekket på Statfjord B til de bare knausene i havgapet utafor Bergen var lang. Minnene fra festen på byens aller første skikkelige plattform var nesten helt borte. Etter å ha levd livet stadig lenger borte fra den daglige olje, etter at oljepengene hadde begynt å overoppfylle statsbudsjettet og ikke minst etter nesten tjue år med miljøkamp, hadde følelsene mine for olja snudd. Det som en gang var en framtidsdrøm

var blitt en dystopi. Men da jeg sa det, da det begeistra bruset fra aktivistene steig mot meg, kjente jeg også at jeg hadde gått for langt. Jeg så TV-kameraene som filma til kveldens Dagsrevy-sending. Jeg kan fortsatt huske at jeg stivna midt i gleden over applausen. «Hvis dette blir sendt på nyhetene i kveld,» tenkte jeg, «da kan jeg ikke reise hjem til far.»

Handler dette om noe annet enn min personlige biografi? Som alle barn var jeg prisgitt mine foreldres, i dette tilfelle i særlig grad min fars, fortellinger om verden. Jeg kom fra en by som av helt åpenbare materielle årsaker var mer knytta til olja enn noe annet sted i Norge. Som radikal ung mann og partileder var jeg lenger fra olja enn jeg noen gang har vært. Studenter på Det historiskfilosofiske fakultet ved Universitetet i Bergen trengte aldri å forholde seg til verken norsk oljepolitikk, økonomi eller arbeidere. Paradoksalt nok var det vi som utgjorde brorparten av den radikale bevegelsen på universitetet den gangen. Kanskje opplevde mine jevnaldrende i Stavanger verken oljeavhengigheten eller oljegleden på samme måte som meg, og kanskje var ikke oljeforakten like gjengs blant de elleve hundre andre forhutla gasskraftverkmotstanderne. Likevel tror jeg ikke dette først og fremst er en privat erfaring. Jeg tror de fleste andre som har levd tett på olja, deler min følelse av ensomhet. Det faktiske livet med den faktiske olja, som til og med var integrert i skolehverdagen vår i Stavanger, finnes nesten ikke

i det norske ordsiftet. Drillere, petrokjemikere, oljegeologer, vaskedamer eller platearbeidere finnes ikke, akkurat som selve petroleumen heller ikke finnes. Denne mangelen på kunnskap om den faktiske olja har gitt rom for en annen olje. En abstrakt olje, en reint teoretisk størrelse som ikke har noe å gjøre med det karbonbaserte råstoffet hele byen min var innretta på å få opp av havbunnen. Denne olja finnes bare i debatten og har kun to egenskaper; den ødelegger miljøet og skaper en frastøtende rikdom.

Når det snakkes om olje, er det stadig oftere denne abstrakte olja man refererer til. Den olja som samler støv på små glassflasker i Stavanger, er borte. På Shells anlegg i Risavika like utafor Stavanger kunne denne olja raffineres til alt fra diesel og bensin til smøreolje og den fineste parafin. Vi tegna raffineringprosessen på skolen, husker jeg, så seint som på videregående måtte vi kunne peke ut hvor i den lukka, oppvarma tanken de forskjellige produktene kom ut, tung smøreolje og asfaltråvarer i bunnen, diesel, parafin og bensin helt øverst. Når oljetanken blei varma opp nedenfra, kunne man tappe ut produktene alt etter hvilken tyngde de fikk under forskjellige temperaturer.

Oppveksten i oljeøkonomien gjorde at olja aldri var abstrakt for oss. Sjøl om vi aldri så den, aldri tok på den med egne hender, kjente vi den. Den var en materiell forutsetning for livet slik vi kjente det. En vare, et produkt, en prosess og en

økonomi. Olja var mer virkelig for oss enn Oslo, mer fysisk enn Holmenkollen, Sinsenkrysset og mange andre referanser som mine jevnaldrende på Østlandet oppfatter som felles. Til gjengjeld er olja fremmed og abstrakt for mine østnorske venner. Den abstrakte olja som dominerer norsk oljedebatt, er som heroin. En ulovlig vare som gjør noen få ufortjent rike og ødelegger livene til de mange avhengige. Det er ikke jeg som har funnet på å snakke om olja som narkotika, det er stadig vanligere å omtale den norske staten som oljeavhengig, eller til og med som en oljehunkie. Norsk økonomi beskrives som sprøyta inn med oljepenger. «Petroholikere», sier norske politikere om hverandre. Elleve år etter debatten på Kollsnes var jeg hjemme i permisjon med min yngste datter. Jeg lot fjernsynsapparatet stå på hele formiddagen mens jeg pludra med den lille og prøvde å låne meg tid til å lage middag eller lese avisa. Frokost-TV er ikke det mest grenseoverskridende norske fjernsynskanaler serverer sine seere. Helt fra Toppen Bechs tid har det vært en oppsummering av konsensus i den voksne, norske befolkningen, innretta mot småbarnsforeldre, hjemmевærende og pensjonister. Da VGs kommentator Anders Giæver oppsummerte uka som hadde gått en tilfeldig uke i 2008, må man dermed kunne anta at han representerte en norsk «common sense». I et innslag om miljøpolitikk og økonomi sa han hånlig «... ja, da får i alle fall folk øynene opp for hva vi driver med her i Norge». Det blei sagt nedlatende og med forakt. «Hva vi driver med.»

Det vi driver med er for ham like forkastelig som Colombias kokainhandel eller Afghanistans heroinproduksjon. Vi skor oss, vi fråtser i andres ulykke, vi tjener oss rike på å forurense verden.

Det var bare et lite øyeblikk, jeg var opptatt av å mate dattera mi og fulgte egentlig ikke med. Likevel festa det seg. Hvorfor det? Hvorfor la seg irritere av noe så lite, ja, hvorfor i det hele tatt bry seg med noe så sjølsagt som en negativ kommentar om norsk oljeproduksjon? Kanskje nettopp fordi det er blitt så sjølsagt. De synspunktene miljøbevegelsen dro inn i norsk debatt mot slutten av åttitallet, har blitt godtkjøpssannheter i dagens offentlighet. Og dermed har alle de som har sitt daglige virke i og rundt norsk oljeindustri havna på det tapende laget. For om nordsjøolje er heroin, hva blir da de som bygde plattformene? Hva blir oljearbeiderne som jobber fjortendagersskift i storm, studentene som velger geologi- eller ingeniørstudier for å gjøre oss i stand til å flytte moderne oljeproduksjon under havet? Hva blir sjøfolka på supplybåtene som bringer mat og medisiner ut til plattformene, hva blir damene som vasker på sokkelen og hva blir ungene til alle disse? Om stoffet du bruker arbeidslivet ditt på å framskaffe er heroin, blir ikke du da en narkolanger? Blir ikke alt arbeidet man har lagt ned til skade, og ikke til gagn for landet? Er det mulig å være stolt over faren sin om faren dealer dop? Jeg tror det var derfor jeg blei så fornærma, fordi Giæver med sin skjodesløse kommentar, gjorde

det samme som et flertall av de som skriver om olja gjør. Han erstatter den faktiske olja med den abstrakte, og dermed gjør han faren min og alle de andre som jobber i oljeindustrien til skurker og profitører.

I dag, tretten år etter at jeg fordømte olja og alt dens vesen, har jeg nærmet meg den gutten som holdt faren sin i hånda og kikket stolt opp på det underverket ingeniørene og arbeiderne på Rosenberg Verft hadde skapt. Jeg er stolt over det de gjorde, stolt over at byen jeg kom fra kunne skape en så stor del av det norske oljeeventyret. Og denne stoltheten har gradvis vokst fram igjen etter hvert som samfunnet i stadig mindre grad takker de som gjorde og gjør jobben.

Den konkrete olja jeg vokste opp med er nemlig en helt annen olje. Alt slitet som blei lagt ned i den var ikke motivert av et destruktivt ønske om å slippe ut mer CO₂. Folk som sto i dongeribukser og rutete skjorter i sjøsprøyten på dekket av pionerplattformen Ocean Viking, jobba for å tjene gode penger. Men de visste også at om de lyktes, sikra de verden det drivstoffet den trengte. Tidlig på syttitallet opplevde man bensinrasjonering i Vesten. Å sikre nye oljetilførsler var ikke utelukkende et anliggende for oljemilliardærer og eventyrere. Funnet av den konkrete olja var verdt å feire. For den faktiske olja jeg vokste opp med, var drivstoff og råvare. Fra den kunne man produsere plastikk, parafin og bensin.

«Jeg husker fortsatt fjeset til foreldrene mine da nyhetsmeldingen brøt inn. Boligplattformen Alexander Kielland har veltet i orkan i Nordsjøen»

Olja dreiv bilene som brakte verdens varer til oss, aggregatene som ga sjukehus strøm og flyene som gjorde at deler av min generasjon kunne reise ut og «oppdage verden» mot slutten av tenårene. Da som nå var utslippene av klimagasser en bivirkning og ikke hensikten med olja. Det vi driver med er ikke å selge dop, men å forsyne verden med det som for tida er det aller mest nødvendige råstoffet. Hadde man tatt kravet om å stoppe oljeutvinning alvorlig og faktisk stoppet den, ville konsekvensen ha vært katastrofer verden over. Knappt noe ville kunne drepe flere mennesker enn total mangel på olje. Det er disse egenskapene man mister av syne når olja blir abstrakt. Da blir det også helt uforståelig at et samfunn har vært villig til å gjøre så mye for olja som det Norge har.

Vissheten om hva oljeutvinningen har kostet var en del av hverdagen i min barndom. Jeg husker hvordan hele familien satt samla rundt radioen på hytta i Ryfylke påsken 1980. Det var kaldt og jævlig, som det ofte er i slutten av mars på Vestlandet. Det blåste sånn at sjøl far holdt seg inne, og vi spilte kort etter middag. Jeg husker fortsatt fjeset til foreldrene mine da nyhetsmeldingen brøt inn. «Biligplattformen

Alexander Kielland har veltet i orkan i Nordsjøen. Redningsaksjonen er i gang.» De stivnet, kortspillet var slutt og vi dro hjem til Stavanger morgenen etter. Den natta døde 123 mennesker i Nordsjøen.

Denne døden kan synes tilfeldig og fjern i dag. I min oppvekst var den allestedsnærværende. Jeg begynte på skolen samme høst, og hver dag når jeg gikk fra skolen, så jeg rett på beina til denne plattformen, de resterende fire pongtongene lå og fløyt i vannskorpa i fjorden. Under disse oransje flyteføttene lå Alexander Kielland i tre år før de greide å snu den. I tre år lå helikopterdekket, hotellet folk bodde på, kinorommene og spisesalene under vannskorpa i fjorden mellom Stavanger og nabobyen Sandnes. Ingen visste hvor mange døde kroppar som lå igjen inni plattformen og hvor mange som hadde forsvunnet i havet.

Restene av plattformen lå der lenge nok til at det groteske sakte glei over i mystikk. Ungene sykla ned til sjøen og så på forsøkene på å snu plattformen. Mens vi spekulerte i hva som ville finnes av skjeletter og andre skremmende ting innafor dørene i vraket, sloss de overlevende og de etterlatte en intens kamp

«Som lykkelig nøkkelbarn kom jeg som regel i hus et par timer før foreldrene mine. Men om døra ikke var låst, var noe galt»

for å få snudd plattformen. Både oljeselskapene og myndighetene frykta at en gransking av plattformen skulle bli dyr og avdekke feil de sjøl hadde begått. Og selve prosessen med å snu plattformen var vanskelig nok. Det første forsøket satte de i gang ganske umiddelbart etter at plattformen blei slept til land. Det gikk uendelig langsomt, hver uke på veien hjem fra skolen kunne vi se at flyterne hadde bevegde seg noen centimeter. Gradvis blei pongtongene, som må ha vært minst ti–femten meter i diameter hver, vippa litt over på sida, og vi forsøkte å forestille oss hvordan konstruksjonen under vann flytta seg tilbake mot overflaten. Verdens største kranskip hadde festa de tjukke vaierne sine og trakk hele gravhaugen rundt. Til slutt lå flyterne på høykant i vannet, og vi kunne skimte de første delene av plattformdekket i vannskorpa. Men med det var det også over. Regjeringen stoppa snuoperasjonen. Vaierne var ikke tjukke nok, kranene for svake. I løpet av én natt var plattformen tilbake slik den blei slept inn, opp ned midt i syninga for titusener av stavangerboere.

Alle i byen kjente noen, var i slekt med noen eller visste om noen som omkom i kampen for å utvinne olje, påsken 1980. I tre år minna vraket i fjorden oss på det. Minst 322 mennesker har

dødd i Nordsjøen eller i fastlandsindustrien i løpet av disse førti årene, det finnes ikke i samtalen om olja i dag. Sjøl når jeg forteller gode venner om denne delen av oppveksten min, merker jeg at folk ikke tror på det.

Før faren min blei fagforeningsmann og flytta fra sveisehull på plattformdekk til det langt tryggere klubbkontoret, kan jeg huske den lille redselen min hver gang døra ikke var låst når jeg kom hjem fra skolen. Som lykkelig nøkkelbarn kom jeg som regel i hus et par timer før foreldrene mine. Men om døra ikke var låst, var noe galt. Og var det skikkelig galt, lå far i senga oppe. To eller tre ganger hadde han fått det som i statistikken kalles yrkesskader. Men mens slike skader i mitt yrke stort sett dreier seg om vond rygg eller senebetennelse, dreide det seg i verftsindustrien om å få tunge ting i hodet, brannskader eller å falle fra store høyder. Jeg var redd for at jobben til faren min skulle skade ham. Og ikke uten grunn. Brå skade og død er uvanlig i Norge, men det var lenge vanlig i vår oljeindustri.

Tre år etter ulykka blei endelig restene av Alexander Kielland-plattformen snudd, og slept til Nedstrandsfjorden nord for Stavanger, hvor den blei senka for godt. I stedet overtok et mer

optimistisk bilde utsynet fra bydelene sørøst i Stavanger. Det var «condeepene», de lange betongbeina til de store oljeplattformene. Disse slanke betongkonstruksjonene, bygd for å stå fast på havbunnen og bære selve plattformen på toppen, er blitt det mest kjente symbolet på norsk oljeutvinning. De er Norges pyramider. De blei funnet opp, konstruert og bygd i Norge, og det er bare på norsk sokkel i Nordsjøen du kan se dem. I en tiårsperiode blei de støypt i dokken på Jåttåvågen, området hvor fotballaget Viking i dag spiller sine hjemmekamper. Om man følger fjernsynssendingene før en slik kamp, kan man se kameraet zoome inn over Lifellet med den gamle fjernsynsmasta på andre sida av fjorden, man kan skimte NATOs gamle hovedkvarter i Nord-Europa gjemt inni Jåttånuten og man kan se Stavangers skeive tårn. Det er et bein av betong, kanskje førti–femti meter høyt, som reiser seg skrått fra bakken. Det ser ut som en modell for et plattformunderstell, men det finnes ingen plattform i Nordsjøen som står på ett skrått bein. Det skeive tårnet er et teknologisk eksperiment. En lek med betong, vinkler og tyngdekraft som «Norwegian Contractors» (NC), selskapet som lagde understellene til de fleste condeepene, gjorde for å vise styrken og muligheten i betongarbeidene sine. Inntil de bygde tårnet blei det sagt at det ikke var mulig å lage en konstruksjon som heller så mye at det ytterste topppunktet ligger utafor det innerste punktet i fundamentet. Enklere forklart, tårnet skulle ha velta, men gjør det ikke.

Condeep er en forkortelse for «concrete deep water structure». Da olja blei funnet, var norske ingeniører allerede ledende i verden når det gjaldt å lage betongkonstruksjoner i vann. Erfaringene fra de store demningene som blei bygd i forbindelse med etterkrigstidas kraftutbygging, blei nå overført til Nordsjøen. Fra betongtanken på Ekofisk åpna i 1973 til Troll-plattformen var ferdig i 1995, blei til sammen fjorten slike satt i drift i Nordsjøen. Den siste, Troll, er det høyeste og tyngste byggverket som noensinne er flyttet på av mennesker. Skaftet, altså betongbeina, strekker seg 303 meter under vann, og det er 472 meter opp til det høyeste punktet på boretårnet. Hele konstruksjonen veier 656 000 tonn. Da beina var ferdig støypt, blei de senka langt nok ned i havet til at arbeiderne fra Aker Stord kunne montere det som kalles produksjons- og boligenheten, altså selve plattformen, på toppen. Så heva de hele konstruksjonen gjennom å tømme de store ballasttankene, og begynte det sju dager lange slepet ut i Nordsjøen. Internasjonale fjernsynskanaler fulgte slepet direkte, og National Geographic lagde et dokumentarprogram om plattformen. Vel framme blei plattformsbeina senka langt ned i havbunnen over selve Trollfeltet, og der skal Troll etter planen stå og produsere gass til en gang i andre halvdel av det 21. århundre. Hadde denne plattformen blitt bygd i USA, ville det vært lagd hollywoodfilmer om den, og de som jobba på den ville stolt båret T-skjorter der det sto «I built Troll». I Norge er den for lengst

glemt av alle andre enn ingeniører og de som bygde den. For meg er condeepene kanskje det sterkeste kulturminnet fra oppveksten. Det var alltid et understell som blei støypt på Jåttå. Mens det varierte om Rosenberg Verft fikk bygge selve plattformdekket, var det alltid Norwegian Contractors som bygde beina.

Byggingen av condeepene var kanskje det som i aller størst grad knytta byens befolkning til oljeindustrien. Disse gigantkonstruksjonene er nemlig bygd med håndkraft. Ingeniørene og ikke minst entreprenørene prøvde på alle mulige vis å fylle skaffene med betong via slanger og maskiner, men uansett hvordan de prøvde å lede betongen fra blandetankene og til de forskala cellene som skulle bli til plattformbein, fikk de det ikke til. Armeringsjernet som strakte seg opp av støypen, stakk hull på føringsslangene. Det var ikke aktuelt med mindre armering. Sleipner-ulykka i 1991, hvor et helt plattformunderstell sank på ti minutter, førte tvert om til at betongen blei forsterka med enda flere spisse stålstenger. Derfor bygde man plattformene ved hjelp av trillebår.

For hver eneste av de fjorten konstruksjonene gikk opp til to tusen menn og noen kvinner med trillebårlass etter trillebårlass med sement.

De gikk fra tippet hvor ei luke åpna seg og trillebåra i løpet av et lite sekund blei fylt opp med sement, videre på en landgang over til selve konstruksjonen hvor de dumpa lasset ned i gapet. Så tilbake, nytt lass med sement og ut på landgangen igjen. Denne uendelige repetisjonen samla alle, fra lærere og studenter til profesjonelle rallare og ryfylkebønder med behov for ekstrainttekt. Både arbeidet og anlegget blei kalt for «gliden», den knytta folk på fastlandet til olja, kanskje mer enn noe annet. Det blei støypt og støypt, først i Stavanger, så i Vats, et av de mest regntunge stedene i Ryfylke. Her var fjorden tett inntil land så dyp at man gradvis kunne senke beina ned etter hvert som de blei høyere. Så blei de slept «hjem», og plattformdekket blei montert på toppen. Min barndoms Stavanger var en betongby.

Norge blei ikke en oljenasjon fordi vi hadde flaks. Det sies ofte at vi fikk noe vi ikke fortjente, at vi er enkle og lite sofistikerte folk som har havna oppå et oljeberg hvor vi ruger på pengene våre. Da den norske havrettseksperten, diplomaten og politikerens Jens Evensen sikra Norge en uforholdsmessig stor del av rettighetene til kontinentalsokkelen, kan man kanskje si at vi hadde flaks. At olja skulle ligge akkurat i vårt

«Hadde denne plattformen blitt bygd i USA, ville det vært lagd hollywoodfilmer om den, og de som jobba på den ville stolt båret T-skjorter der det sto "I built Troll"»

hav, kan i alle fall tilskrives en tilfældighet. Men derfra og ut handler det om innsats, offer og etter hvert kompetanse, ikke om flaks. Den norske olja er ikke lett å få tak i. Tvert om ligger den under bakken i et værhardt, djupt hav. Teknologien for å utvinne olja fantes ikke, heller ikke modellen for å sikre mest mulig nasjonal kontroll over de nye ressursene. Og metoden for å sikre at olje skapte velstand, fantes ikke. I tjue år brukte Norge som stat store deler av våre nasjonale ressurser på å bygge opp denne industrien, å skape teknologien og å bygge modeller som skulle sikre at det norske fastlandet fikk glede av olja. I den samme perioden gikk fagbevegelsen i oljeindustrien i spissen for å sikre arbeidsvilkårene for de som jobba på land og «offshore». Arbeiderne der ledet an i radikale, landsomfattende aksjoner for sosiale reformer og solidaritet. På norsk sokkel er det å være oljearbeider et høytlønnssyrke, på Vestlandet er det et statusyrke. Rett over grensa på engelsk sokkel er det regna som en dårlig betalt drittjobb. Og i tjue år lånte staten penger for å finansiere det som skulle bli framtidige inntekter. I løpet av disse årene gikk landet fra å være helt uvitende om olje til å bli teknologiledende i verden. Det er ikke sant at Norge ikke er en kunnskapsnasjon, det er bare det at den kunnskapen vi har bygd opp, ikke kan omsettes til gode samtaler på fredagsfjernsyn.

Først et godt stykke ut på åttitallet begynte den nasjonale investeringen å gi økonomisk avkastning. Da hadde man, ved hjelp av

oljeinntektene, fått betalt ned den gjelda landet hadde pådratt seg. Og det brakte med seg et av de store paradoksene i den norske oljehistorien. Da gjelda var nedbetalt, begynte ikke oljepengene å flomme inn i den norske økonomien.

Oljeinntektene blei nesten ikke brukt i Norge. Pengene blei, akkurat som olja som skapte dem, tabu. De kunne ikke røres, de var skitne, og ville ødelegge norsk økonomi om de blei brukt. Det var for mange av dem, etter hvert utviklet det seg en retorikk som framstilte disse oljepengene nærmest som falske penger, verdier som tilfalt oss uten at vi hadde gjort noe for dem, penger som var like giftige som olja. Konklusjonen blei det norske oljefondet, en konstruksjon som i stedet for å bringe verdiene tilbake til Norge, foreløpig har overført over to tusen åtte hundre milliarder til internasjonale børser, fond og fondsforvaltere.

Ideen om at olja er noe vi ikke har fortjent, er den viktigste årsaken til at så mange har akseptert tanken om et oljefond. Hvis olja bare har falt ned mellom hendene våre, uten at vi har gjort eller ofra noe for det, er det heller ingen grunn til at vi skal få bruke oljepengene. Og når olja blir tabu, er det også lettere å tro påstanden om at oljepengene vil ødelegge økonomien om de slipper inn på fastlandet.

Inntektene fra oljevirkksomheten er også blitt skitne, de holdes utafor den «reine» økonomien. Denne politiske tryllekunsten synes best i det norske nasjonalregnskapet. Her skiller man konsekvent mellom fastlandsøkonomien og det

«Norge satsa alt på Nordsjøen. Dette er innsatsen som gjør at folk der jeg kommer fra følte, og fortsatt føler, at vi fortjener oljepengene.»

som skjer i Nordsjøen. I et land som har brukt store deler av sine menneskelige, nasjonale og teknologiske ressurser på å bli en oljenasjon, tar man olja ut av det nasjonale regnskapet. Det er som om et fotballag skulle gjøre opp status ved sesongslutt og ikke telle med poengene fra hjemmekampene.

Når inntektene fra salg av olje ikke kommer inn i norsk fastlandsøkonomi, blir det å bygge ut nye oljefelt desto viktigere for å sikre at oljevirkksomheten også gir velstand på land. Arbeiderne i oljeindustrien og lokalsamfunnene rundt hjørnesteinsbedriftene som er avhengig av olja, er sammen med oljeselskapene de viktigste pådriverne for å åpne nye oljefelt. De har stor gjennomslagskraft nettopp fordi oljeinntektene ikke kan brukes til for eksempel næringsutvikling, veibygging eller skoler. Paradoksalt nok har oljemotstanderne dermed gjort den ekspansive oljepolitikken Norge fører, lettere å legitimere blant folk.

Olja er ingen tilfeldig gave fra Gud. Den er et resultat av en intens innsats. En fattig og fallert skipsfartsby blei omdanna til en internasjonal oljeby. Jordene blei til kontorørken, havnene til raffinerier og den pittoreske innseilinga til

Stavanger blei oppsamlingssted for verdens største oljetankere, slepebåter og plattformer. Stavanger gikk fra Gud til Mammon, og mista helt sikkert noe på veien. Men mange ofra mer: liv og lemmer, psykisk og fysisk helse, ekteskap, og unger så sjelden faren sin. Mange ting kunne ikke bli noe av fordi Norge satsa alt på Nordsjøen. Dette er innsatsen som gjør at folk der jeg kommer fra følte, og fortsatt føler, at vi fortjener oljepengene. I motsetning til de fleste som snakker om eller forvalter pengene, har vi gjort noe for dem.

Da jeg vokste opp, visste vi alltid hvilke oljefelt som skulle bygges ut de neste årene. Ikke fordi vi hadde motforestillinger mot utbygging, og langt mindre fordi vi planla å protestere mot dem. Vi visste det fordi vi fulgte med på hvem som skulle få bygge plattformdekket. Blei det Aker eller Kværner? Blei det Aker fikk de arbeid i Verdal og på Stord, men ikke hos oss. Blei det Kværner var det Rosenberg. Selve tildelingen av oppdraget var alltid hovedoppslaget på førstesida av Stavanger Aftenblad. Når det gikk bra, når oppdraget kom til oss, sto jubelen i taket på Rosenberg, i avisa, i byen og hjemme hos oss. Når det gikk dårlig, jubla de et annet sted. Jeg forstår folk i Finnmark og Lofoten som vil ha olja til seg. De lever i

fraflyttingstrua områder. De lengter etter den jubelen jeg kjente som liten når det var «vi» som fikk oppdraget. Jeg unner dem gleden. Jeg treffer stadig folk på venstresida, venner og bekjente, som forventer at jeg fortsatt skal fordømme olje og alt dens vesen. Jeg klarer det ikke. Jeg tror ikke lenger på fortellingen om at fortsatt uttak av olje og gass på norsk kontinentalsokkel vil føre til økte totale CO₂-utslipp i verden. Til det vokser verdens energibehov for raskt helt uavhengig av hva vi gjør med vår olje. Men kan hende finnes det andre grunner som er gode nok til å la være å utvinne olje i disse områdene. Utslippene i Mexicogulfen våren 2010 viser hvor lite det går an å stole på oljeselskapenes forsikringer om at alt er trygt. Utslipp av denne sorten vil kunne ødelegge fiskeriene, det trenger man ikke være mot olje for å skjønne. Og ikke minst vil den framtidige oljemangelen gjøre det fornuftig både økonomisk og ressursmessig å ha et lager av olje og gass til framstilling av for eksempel plastikk og flybensin. Olja er mer verdt lagra på havets bunn enn pumpa opp raskest mulig. Men om oljemotstanderne skal ha noen mulighet til å vinne fram, må de begynne å snakke om den faktiske olja i stedet for å mane fram et monster.

Byen jeg vokste opp i, synger på siste verset som oljeby. Oljebrønnene er halvtomme og ingen bygger store plattformer lenger. Oljepumpene ligger på bunnen av havet og styres fra datarom på land. På Rosenberg Verft lager de fortsatt utstyr til oljeutvinning, men nå jobber det bare

et par hundre mann igjen. Det ligger ingen plattformer i innseilinga, og borekronene er for lengst tatt vekk fra oppkjørsleene. I stedet skal Stavanger bli kulturby, kunnskapsby og finansby. Det mest omtalte lokale selskapet med hovedkontor i Stavanger i 2009 var finansforvalterne Skagenfondene. Det kommer ingen CO₂-utslipp fra deres virksomhet. Bare det som verre er.

Gjengitt med tillatelse av forfatter og Oktober forlag.